

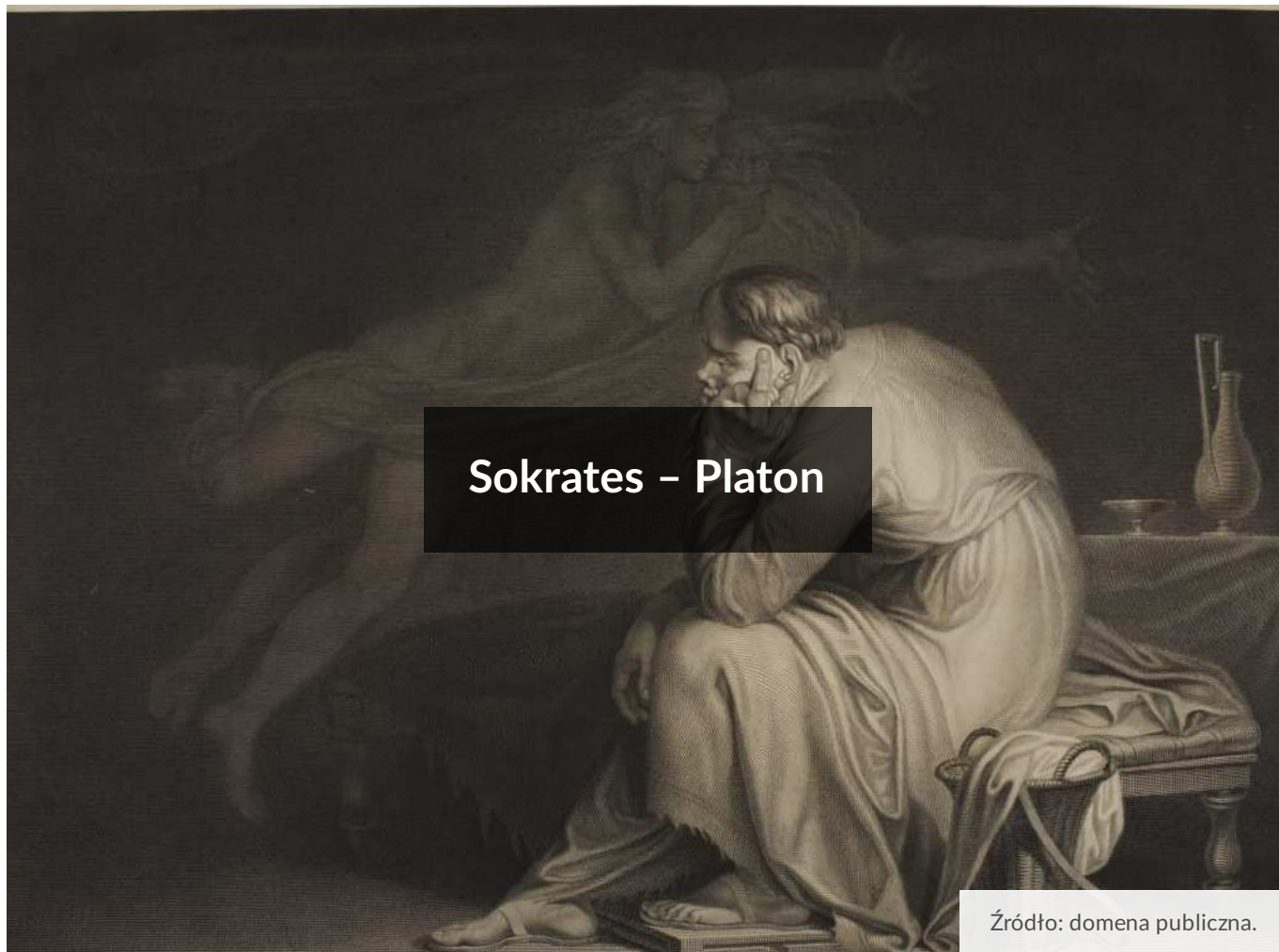

Sokrates – Platon

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Platon, *Apologia, czyli Obrona Sokratesa*, tłum. F. A. Kozłowski.
- Źródło: Platon, *Fedon*, [w:] tegoż, *Dialogi*, t. I, tłum. W. Witwicki, Kęty 2005, s. 662–663.
- Źródło: Platon, *Uczta*, tłum. W. Witwicki, Warszawa 1988, s. 97–98.
- Źródło: Platon, *Fajdros*, [w:] tegoż, *Dialogi*, t. II, tłum. W. Witwicki, Kęty 2005, s. 138.

Sokrates – Platon

Źródło: domena publiczna.

Zapewne zdajesz sobie sprawę, jak ważną kwestią dla każdego wielkiego filozofa jest posiadanie w młodości dobrego nauczyciela. Co jednak z sytuacją, gdy jego mistrz sam jest filozofem wybitnym? Młody Aristokles, syn Aristona, uosabiał grecki ideał *kalos-kagathos*, piękna duszy i ciała. Atletyczna postura sprawiła, że wszyscy nazywali go Platonem (z greckiego – „szerokim”). Pisał dramaty, w planach miał udział w igrzyskach i zapowiadał się na świetnego polityka. Człowiek sukcesu pod każdym względem. Sokrates Ateńczyk był z kolei niskim, grubawym i łysiejącym człowiekiem, który spacerował po ateńskim rynku i wciągał przechodniów w intelektualne rozmowy, co bardzo ich irytowało. Jak głosi anegdota, pewnej nocy przyśniło mu się, że trzyma na kolanach małego łabędzia, który nagle urósł, wzbił się w powietrze i pięknie śpiewał. To był znak, następnego dnia bowiem przedstawiono mu Platona. Ten zachwycił się Sokratesem, spalił swoje dramaty i postanowił bez reszty oddać się filozofii. Tak rozpoczęła się historia znajomości jednego z najwybitniejszych filozofów w dziejach i jego ucznia.

Twoje cele

- Przeanalizujesz relacje zachodzące między filozofiami Sokratesa i Platona.
- Poznasz jeden z najważniejszych w historii filozofii przykładów ucznia, który przerósł mistrza.
- Nauczysz się definiować i rozróżniać pojęcia takie jak *daimonion*, *aretē* czy *psychē*.

- Uzasadnisz tezę głoszącą, że dla filozofa niezbędny jest dobry nauczyciel.

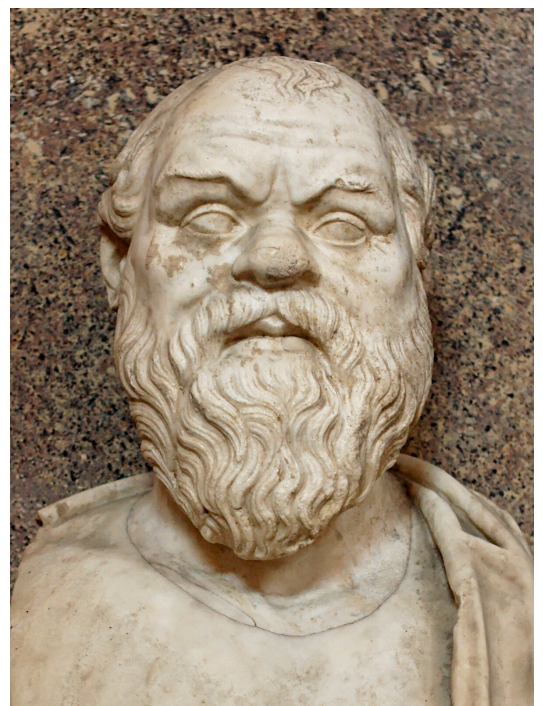
Przeczytaj

Zastanów się, czy są ci znane główne założenia filozofii platońskiej. Rozważ, czy znane ci już idee filozoficzne, takie jak nieśmiertelna dusza czy motyw reinkarnacji, które występują u Platona, mogły wynikać z nauk, jakie odebrał od Sokratesa.

Wpływ Sokratesa na Platona

Sokrates był uwielbiany przez młodych intelektualistów głównie dlatego, że uczył ich poprawności myślenia i stanowił wzór filozofa wiernego własnym poglądom. To swoisty paradoks, stale bowiem powtarzał: „wiem, że nic nie wiem”. Właśnie ta maksyma okazała się punktem wyjścia wszelkiej mądrości – dopiero gdy uświadomił sobie niepewność własnych twierdzeń i swoje ograniczenia intelektualne, wstępuje się na drogę mądrości. Wtedy można uzyskać pewność co do własnych mniemań i przekonań. Należy pamiętać, że Sokrates doprowadził tę kwestię do absurdu – zawsze powtarzał, że niczego nie jest pewien. Nigdy nie dawał gotowych odpowiedzi, a jedynie zadawał pytania o to, czym jest dobro, cnota, piękno. Prowadził dialog tak długo, aż przeciwnik zaczynał sam sobie przeczyć, a potem (ku irytacji rozmówcy) odchodził, w łachmanach, wsparty o laskę, wciąż kontemplując swoją niewiedzę. Bywało jednak, że po chwili mylenia się w wypowiedzi, dyskutanci Sokratesa, pod wpływem jego pytań, zaczynali logicznie odpowiadać, czyniąc to w taki sposób, że ich argumentacji nie dało się już podważyć. Wtedy też Sokrates z całą powagą odpowiadał: „widzisz, tak naprawdę znasz odpowiedź na moje pytania, tylko nie chciałeś mi jej zdradzić”, po czym odchodził, nadal nie dowierzając temu, co usłyszał. A to wywoływało w dyskutantach jeszcze większy gniew.

Nigdy jednak nie był sam. Oprócz młodych uczniów, rozkochanych w postawie mędrca, zawsze towarzyszył mu jego *daimonion*. Trudno określić, czym był ten wewnętrzny

Sokrates Ateńczyk (ok. 469–399 p.n.e.)

Źródło: domena publiczna.

głos, nieco przypominający głos rozsądku czy sumienie. Zdaniem niektórych to jakiś rodzaj ducha, który stale szeptał Sokratesowi, radząc, co ma robić i jak prowadzić dyskusję. Jednak więcej racji miał Platon, który opisywał go jako wewnętrzny rozsądek, powstrzymujący filozofa od podejmowania złych decyzji.

Z postawy i nauk Sokratesa płyną pewne konstruktywne wnioski. Poznanie samego siebie miało służyć staniu się dobrym człowiekiem. Zgodnie z jego przekonaniem – wiedzieć, czym jest dobro, oznacza czynić dobro. Teoria i praktyka stają się tu jednością. Człowiek racjonalny zawsze realizuje *aretē*, cnotę, a każda cnota jest dobra. Czyniąc dobro, człowiek staje się osobą sprawiedliwą. Cnota, dobro i sprawiedliwość stały się dla Sokratesa synonimami, podstawą nie tylko jego postępowania, lecz całej nauki moralnej, jaką pozostawił. Tylko cnota może nam zagwarantować życie rozumne, a więc szczęśliwe i dobre.

Fakt, że realizacja cnoty i rozsądne postępowanie są celem ludzkiego życia, wynika bezpośrednio z tego, że jedynie ludzie posiadają *psychē*, tzn. to, co da się nazwać duszą czy rozumem. Odróżnia ona ludzi od innych zwierząt, czyni istotami myślącymi i stanowi siedzibę wszystkich cnót, których realizacja jest ludzkim powołaniem.

Pytia, wieszczka boga Apolla ze świątyni w Delfach. Uznała Sokratesa za najmądrzejszego człowieka na świecie. Filozof uznał jej wyrok za pomyłkę, starał się wykazać, że nie ma racji i dlatego rozpoczął swą wędrówkę. Najpierw odwiedzał ludzi powszechnie uważanych za mądrych, którzy jednak nie wytrzymywali konfrontacji z jego pytaniami. Potem zaś trafił na ateńską agorę, gdzie rozmawiał z każdym, kto tylko zechciał mu poświęcić swój czas, i wciąż powtarzał, iż wie tylko tyle, że nic nie wie.
Źródło: Jörg Bittner Unna, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Rzymska mozaika ukazująca grecką maksymę „poznaj samego siebie”. Te słowa były wyryte na świątyni w Delfach, a dla Sokratesa stały się podstawą jego działalności i postawy moralnej. Za sprawą autorefleksji i próby racjonalnego poznania cnót, a więc tego, czym powinien się kierować każdy człowiek, został uznany za jednego z największych filozofów w dziejach, za ojca etyki i filozoficznych rozważań nad moralnością.

Źródło: domena publiczna.

Perfekcjonizm etyczny Sokratesa, życie w całkowitej zgodzie z głoszoną przez siebie filozofią doprowadziły go do śmierci. Oskarżono go o wyznawanie innych bogów niż ci państwowo przyjęci, co było nietrafioną krytyką jego prywatnego *daimoniona*. Sokrates wygłosił mowę obrończą, ta jednak nie przyniosła efektu. Skazano go na śmierć, którą przyjął z godnością. Aż do momentu wypicia trucizny prowadził w więzieniu intelektualne dysputy ze swoimi uczniami. Całe życie Sokratesa utwierdziło uczniów w przekonaniu, że był chodzącym ideałem filozofa wiernie realizującego swe poglądy.

Uczeń, który przerósł mistrza

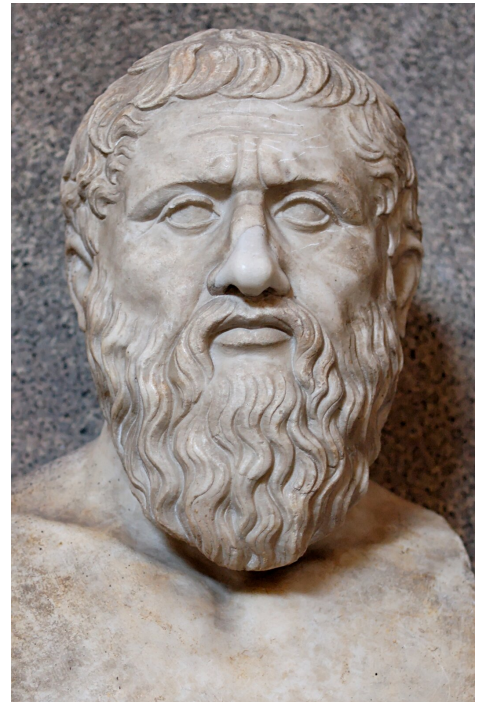
Podobno najlepszy uczeń to taki, który z czasem staje się lepszy od swojego nauczyciela. Platon, twórca pierwszej uczelni (stanowiącej pierwowzór uniwersytetu) i historycznie pierwszego systemu filozoficznego, rozumiał rzeczywistość dualistycznie. Niematerialne, niezmiennie i odwieczne idee przenikają bezkształtną i zmienną materię, nadając jej tym samym kształt i tworząc konkretne rzeczy.

Platon zawdzięczał swojemu mistrzowi nie tylko zainteresowanie filozofią i metodę dialektyczną

(prowadzenie dyskursu filozoficznego poprzez rozmowę). Wiele szczegółowych kwestii poruszanych przez Sokratesa znalazło u niego twórcze rozwinięcie.

Przed wszystkim przejął perfekcjonizm etyczny swojego nauczyciela. Zgadzał się, że wiedzieć, co jest dobrem, oznacza czynić dobro. Podzielał pogląd, że dobro jest cnotą najwyższą, której podporządkowane są pozostałe cnoty. Poszedł jednak krok dalej – uznał, że cnoty są niematerialnymi ideami, jak idee matematyczne i idee rzeczy materialnych. Tak jak te drugie przenikają materię, tworząc rzeczywistość, tak te pierwsze powinny przenikać nasze postępowanie, czyniąc nas istotami rozumnymi, a więc doskonałymi.

Rozwinął także pojęcie *psychē*. W dialogu *Fedon* przedstawił koncepcję nieśmiertelnej duszy, która przenika materialne ciało, dając mu życie. Tak rozumiana dusza jest z konieczności odwieczna i nieśmiertelna, jak wszystkie idee. Oznaczałoby to, że dusza każdego z nas dokonuje ponownego wcielenia (reinkarnacji). Jak materialne harfy wykonują niematerialny dźwięk, tak materialne ciała są nośnikiem, domem konkretnej duszy.

Platon Ateńczyk (427–347 p.n.e.)

Źródło: domena publiczna.

Słynny obraz Jacques-Louis Davida *Śmierć Sokratesa* z 1787 roku zapewne nie oddaje prawdy historycznej. Grupuje on bowiem osoby bliskie Sokratesowi, jednak zgodnie z relacją Platona z dialogu *Fedon* części z nich nie było przy filozofie w momencie przyjmowania przez niego trucizny. Jego żona Ksantypa i ich synowie, widoczni na obrazie, zostali przez myśliciela odprawieni do domu. Ukazany tu Platon również nie był obecny. Z treści dialogu, w którym wspomina o sobie tylko przelotnie, można wywnioskować, że w owym czasie ciężko

chorował. Ten sam dialog wspominał jednak o innych osobach obecnych na obrazie, jak chociażby trzymający Sokratesa Kriton (wierny uczeń i przyjaciel) czy Fedon (ukochany uczeń, posiadacz pięknych, jasnych loków, spoglądający na filozofa).

Źródło: domena publiczna.

Dzięki swej dialektyce Sokrates wielokrotnie udowydniał, że jego rozmówcy rozumieją, czym są pojęcia, o które ich pyta, jednak musieli oni wydobyć ich rozumienie z siebie, niejako „przypomnieć” sobie to, co tak naprawdę wiedzą. Platon połączył ten motyw z nowym rozumieniem *psychē* – uznał, że dusza każdego z nas nosi w sobie pamięć o poprzednich wcieleniach, musi tylko umieć ją w sobie odnaleźć. Proces ten nazywa się w filozofii **anamnezą**. Zatem w zasadzie niczego nie poznaje się po raz pierwszy, jedynie przypomina się to, co już o danej rzeczy jest wiadome.

To tylko niektóre elementy platońskiej filozofii, jednak doskonale ukazują wielki wpływ myśli i postawy Sokratesa na filozofię Platona. Bez swojego nauczyciela młody Aristokles zapewne nigdy nie poświęciłby się uprawianiu filozofii. Szacunek względem mistrza sprawił także, że niemal we wszystkich dialogach platońskich występuje jego nauczyciel, zawsze wykładając poglądy ucznia. Z tego powodu czasem trudno rozróżnić, które treści są myślą sokratejską, a które ich platońską reinterpretacją. Sokrates bowiem nie napisał żadnego dzieła. Nie zmienia to jednak faktu, że dzięki takiemu zabiegowi, a więc umieszczeniu Sokratesa w każdym swym dialogu, Platon wyraził szacunek dla najwybitniejszego człowieka, jakiego poznał.

Słownik

anamneza

(od gr. *ἀνάμνησις* – *anamnesis*, przypominanie) teoria religijna i filozoficzna oznaczająca przypominanie sobie dawnych przeżyć, a nawet wcieleń własnej duszy (tzn. jej poprzednich żywotów); w filozofii antycznej łączona była z teorią reinkarnacji; filozoficzny namysł nad tym zagadnieniem rozpoczęli pitagorejczycy, a pod ich wpływem teorię anamnezy i palingenezy rozwijał Platon

aretē

(gr. *ἀρετή*, *areté*) jedno z kluczowych pojęć etyki, oznacza trwałą dyspozycję do czynienia dobra; realizacja cnoty prowadzi do życia w zgodzie z konkretną koncepcją czy systemem etycznym, dzięki czemu osiąga się życie godne i oparte na przestrzeganiu zasad moralnych

daimonion

(gr. *δαίμωνιον*, *daimonion* – bóg, bóstwo, też: demon) w antycznej Grecji pojęcie służące do określania pomniejszych bóstw, duchów i demonów; zyskało nowe znaczenie dzięki

Sokratesowi i od czasów jego działalności kojarzone jest z wewnętrznym głosem rozsądku lub z sumieniem, które odradza pewnych czynów i chroni człowieka przed błędnymi decyzjami

kalos-kagathos

(od gr. καλὸς καγαθός, *kalos kagathos* – piękny i dobry) grecki ideał człowieka, łączy w sobie piękno zewnętrzne i wewnętrzne, tzn. idealne ciało z cudowną duszą; oznaczał połączenie piękna i dobra, w myśl przekonania głoszącego, że to, co piękne, jest dobre, a to, co dobre, musi być piękne; idea typowa dla greckiego rozumienia rzeczywistości, dziś już nieuznawana za słuszną

psychē

(od gr. Ψυχή, *psychē* – dusza, umysł) w myśli greckiej oznaczało tyle, co dusza czy umysł lub też jaźń; najbardziej wewnętrzna sfera „ja”, odpowiedzialna za myślenie, odczuwanie, doznawanie świata, namysł nad nim i samym sobą

Schemat

Polecenie 1

Przeanalizuj poniższy schemat. Zastanów się, czy przedstawia on wszystkie zagadnienia filozofii Sokratesa, które wpłynęły na myśl platońską. Zapisz swoje wnioski.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Do każdego zagadnienia ujętego na schemacie przyporządkuj odpowiednie stwierdzenia. Uwaga, do niektórych zagadnień można przyporządkować więcej niż jedno stwierdzenie.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wskaż poprawną definicję pojęcia *anamneza*.

- ☐ Inaczej reinkarnacja, czyli palingenetyczna wędrówka duszy, która w kolejnych materialnych ciałach przeżywa nowe wcielenia.
- ☐ Najbardziej wewnętrzna część człowieka, odpowiednik duszy czy psychiki, który dziś nazwalibyśmy jaźnią.
- ☐ Grecki ideał człowieka, łączący w sobie piękno ciała i dobroć duszy.
- ☐ Przypominanie sobie tego, co już wiemy, najczęściej dotyczące doświadczeń z poprzednich żywotów.

Ćwiczenie 2

Wskaż, które zdania poprawnie opisują sokratejską metodę dialektyczną.

- ☐ Sokrates prowadził rozmowę na zasadzie dialogu w celu doprowadzenia do sytuacji, gdy rozmówca popadał w wewnętrzną sprzeczność własnych stwierdzeń.
- ☐ W dialogach platońskich Sokrates wyklada twierdzenia Platona, przez co trudno jest ustalić, które twierdzenia są autorstwa ucznia, a które mistrza.
- ☐ Sokrates uznawał dialog za najlepszy sposób wykładania filozofii i dlatego stosował go w swoich dziełach.
- ☐ Jeśli rozmówca Sokratesa przedstawiał mu logiczną i spójną odpowiedź, filozof podsumowywał ją stwierdzeniem, że tak naprawdę dana osoba znała już wcześniej odpowiedzi na jego pytania.

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Sokrates został oskarżony o deprawowanie młodzieży i wyznawanie bogów nienależących do greckiej mitologii. Przeczytaj wypowiedź pochodzącą z *Obrony Sokratesa*, w której filozof odpowiada swojemu oskarżycielowi i wszystkim zebranym, czym jest jego *daimonion*. Następnie wskaż poprawne zdania.

((Platon

Apologia, czyli Obrona Sokratesa

Ale może wam się to zdawać będzie zbyt dziwnym, że ja prywatnie do każdego chodzę i udzielam mej rady, a publicznie przed ludem nie śmiem jej dla Rzeczypospolitej objawić. Przyczyną tego jest, jakeście już ode mnie słyszeli, duch jakiś boski i niewidzialny, który mną kieruje. Toż samo mi Melet, choć z szyderstwem w swej skardze zarzuca. Widziano tę osobliwość we mnie zaraz od samego dzieciństwa. Jest nią głos jakiś, który mnie zawsze odwodzi od tego, co bym chciał robić, a nigdy nie zachęca. On mi zabrania udawać się do spraw publicznych i jak mniemam, dobrze czyni: wiecie bowiem, że już dawno byłbym nie żył i wdając się do spraw publicznych, nic dobrego bym dla was ani dla siebie nie zrobił. Nie gniewajcie się, Ateńczycy, gdy wam powiem prawdę! Ktokolwiek u was, jak u każdego ludu, otwarcie się odezwie i powstanie przeciw zdrożnościom i nieprawościom w Rzeczypospolitej, nie uniknie kary, wypada zatem, aby kto się ujmuje za prawością, jeśli ma przez czas jakiś ocaleć, żył prywatnie, a nie występował publicznie.

Źródło: Platon, *Apologia, czyli Obrona Sokratesa*, tłum. F. A. Kozłowski.

- ☐ Daimonion towarzyszył Sokratesowi od dzieciństwa.
- ☐ Jednym z oskarżycieli jest Meletos, nazywany przez Sokratesa zdrobniale - Melet.
- ☐ Sokrates nigdy nie garnął się do polityki, bo *daimonion* go przed tym powstrzymywał.

☐ Daimonion kierował Sokratesem, gdy ten angażował się w działalność polityczną.

Hedonizm jest nurtem w filozofii i etyce, który głosi, że przyjemność jest cnotą, a ludzkie życie powinno polegać na jej doznawaniu. Sokrates i Platon byli zdecydowanymi antyhedonistami. Przeczytaj poniższy fragment dialogu *Fedon* i odpowiedz, w jaki sposób w przytoczonym fragmencie przejawia się antyhedonizm Platona.

((Platon

Fedon

-A zobacz no rzecz i z tej strony, że jak długo razem są dusza i ciało, jemu: służyć i podlegać nakazuje natura, a jej: panować i władać. Z tego względu, które z nich dwojga wydaje ci się podobnym do tego, co boskie, a które do tego, co śmiertelne? Czy nie zdaje ci się, że to, co boskie, jest zrodzone do władzy i rządu, a to, co śmiertelne, do podlegania i służby?

- Zdaje mi się.

- Do któregoż więc z tych dwóch pierwiastków dusza jest podobna?

- Jasna rzecz przecież, Sokratesie, że dusza do tego, co boskie, a ciało do tego, co śmiertelne.

- Więc zobacz no - powiada - Kebesie, czy z tego wszystkiego, cośmy powiedzieli, nie to nam wychodzi, że do tego, co boskie i nieśmiertelne, i dla myśli tylko dostępne, i jedną tylko postać mające, i nierozkładalne, i zawsze samo w sobie jednokie, najpodobniejsza jest dusza; a do tego, co ludzkie i śmiertelne, i bezmyślne, i wielopostaciowe, i rozkładalne, i zawsze samo w sobie wielorokie, najpodobniejsze znowu jest ciało. Mamy przeciwko temu coś innego do powiedzenia, kochany Kebesie, że nie tak się rzeczy mają?

- Nie mamy.

Źródło: Platon, *Fedon*, [w:] tegoż, *Dialogi*, t. I, tłum. W. Witwicki, Kęty 2005, s. 662–663.

Poniżej znajduje się fragment *Uczty* Platona, w którym Agaton i Sokrates rozmawiają o naturze pożądania i pragnienia, nazywając je – na cześć greckiego boga – Erosem. Przeczytaj tekst i dopowiedz własnymi słowami, jakiej metody użył Sokrates, aby obalić argumenty rozmówcy.

((Platon

Uczta

— Więc i w tym wypadku, i w każdym innym, kto tylko pragnie, ten zawsze pragnie tego, co jeszcze nie istnieje, czego jeszcze nie ma, czego nie posiada, pragnie być takim, jakim jeszcze nie jest, pragnie tego, czego mu brak; taki, mniej więcej, jest przedmiot każdego pragnienia, miłości? — Oczywiście — powiada. — Ano — mówi Sokrates — zestawmy to, cośmy powiedzieli. Więc najpierw, że Eros musi się do czegoś odnosić, a potem, że do tego, czego komuś brak. Prawda? — Tak jest — powiada. — A teraz przypomnij sobie, do czego to się Eros odnosi, jakieś powiedział w swojej mowie? A teraz pozwolisz, że ja ci przypomnę. Zdaje mi się, żeś tak jakoś mówił, że pośród bogów porządek jakiś nastał, odkąd w nich wstąpiło zamięłowanie do tego, co piękne: bo nie masz Erosa ku temu, co szpetne jest i złe. Nie tak jakoś mówiłeś? — A mówiłem — powiada Agaton. — Bardzo słusznie, mój przyjacielu — powiada Sokrates. — Więc jeżeli tak, to Eros byłby miłością tego, co piękne, a tego, co szpetne, nie? Czy może inaczej? Przyznał. — No, a nie zgodziliśmy się już, że miłość odnosi się zawsze do tego, czego jej brak, czego nie ma? — Tak — powiada. — A zatem Erosowi piękna brak i on go nie ma. — Musi być tak — powiada. — Jak to? Więc istotę, której piękna brak i ona go zgoła nie posiada, ty nazywasz piękną? — Ależ nie. — No, a czyż, wobec tego, jeszcze dalej twierdzisz, że Eros jest piękny? A Agaton powiada: — Mój Sokratesie, zdaje mi się, że już nic nie wiem z tego, com wtedy mówił.

Poniżej znajduje się fragment dialogu *Fajdros*, w którym Platon (ustami Sokratesa) dokonuje podsumowania dotychczasowych rozważań. Przeczytaj tekst i odpowiedz na pytanie, w jaki sposób filozof argumentuje w nim nieśmiertelność duszy.

((Platon *Fajdros*

Wszelka dusza jest nieśmiertelna. Bo co się wiecznie rusza, nie umiera. Tylko to, co inne rzeczy porusza, a samo skądinąd ruch bierze, mając koniec ruchu, ma też i koniec życia. Jedynie tylko to, co samo siebie porusza, jako iż samo siebie nie opuści, nigdy się poruszać nie przestaje, ale jest dla wszystkich innych rzeczy, którym ruch nadaje, ruchu tego źródłem i początkiem. A początek nie ma chwili narodzin. Z niego się rodzić musi wszystko, co się tylko rodzi, ale on sam z niczego. Przecież, gdyby się rodził z czegoś, nie byłby początkiem. A skoro jest nie zrodzony, musi też być i niezniszczalny. Bo gdyby początek zginął, to aniby już on sam z czegokolwiek, aniby nic z niego nie powstało, skoro wszystko się musi z niego rodzić. Tak więc początkiem ruchu jest to, co samo siebie porusza. A to ani ginąć, ani się rodzić nie może, boby się całe niebo i wszystko stworzenie zważyło i stanęło, a nie miałoby skąd znowu ruchu nabrać i przyjść na świat. Skoro się tedy pokazuje, że nieśmiertelne jest to, co samo siebie porusza, wolno powiedzieć zupełnie śmiało, że to właśnie jest istota i pojęcie duszy. Bo każde ciało, które ruch bierze z zewnątrz, jest bezduszne, martwe, a które z wnętrza, samo z siebie, to ma duszę, bo taka jest natura duszy. Jeżeli tak jest rzeczywiście, że niczym innym nie jest to, co porusza samo siebie, jak tylko duszą, to z konieczności dusza będzie niezrodzoną i nieśmiertelną.

Źródło: Platon, *Fajdros*, [w:] tegoż, *Dialogi*, t. II, tłum. W. Witwicki, Kęty 2005, s. 138.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Sokrates - Platon

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

V. Filozofia Sokratesa jako początki filozofii człowieka i etyki. Uczeń:

- 1) charakteryzuje filozofię Sokratesa w kontekście jego życia i postawy moralnej;
- 2) objaśnia koncepcję uprawiania filozofii poprzez autorefleksję lub samoświadomość (hasło „poznaj samego siebie”);
- 3) definiuje terminy: psychē, aretē, daimonion jako kluczowe terminy filozofii Sokratesa;
- 4) dyskutuje na temat „dlaczego ludzie postępują źle?”, przedstawiając tezę intelektualizmu etycznego oraz argumenty za i przeciw niemu.

VI. Filozofia Platona jako paradygmat metafizyki antynaturalistycznej. Uczeń:

- 1) wyjaśnia platońską teorię idei jako niematerialnych, niezmiennych i wiecznych wzorców dla zmiennych i czasowych rzeczy fizycznych oraz stosuje ją do wybranego sporu filozoficznego (np. sporu o to, czym są lub jak istnieją liczby);
- 2) objaśnia platońską teorię poznania, definiując termin anamneza;
- 3) krytycznie rekonstruuje platoński argument na rzecz nieśmiertelności duszy z jej podobieństwa do wiecznych idei (Fedon, 78 d – 80 b);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Przeanalizujesz relacje zachodzące między filozofiami Sokratesa i Platona.
- Poznasz jeden z najważniejszych w historii filozofii przykładów ucznia, który przerósł mistrza.
- Nauczysz się definiować i rozróżniać pojęcia takie jak *daimonion*, *aretē* czy *psychē*.
- Uzasadnisz tezę głoszącą, że dla filozofa niezbędny jest dobry nauczyciel.

Cele operacyjne. Uczeń:

- pojmuje rolę filozofii jako fundamentalnego składnika dziedzictwa kultury śródziemnomorskiej;
- rozpoznaje wpływ starożytnej filozofii greckiej na europejską kulturę późniejszych epok, a zwłaszcza na literaturę piękną, naukę i religię;
- zna i charakteryzuje główne dyscypliny filozoficzne, opisuje ich problematykę i posługuje się odpowiednią terminologią;
- rozwija krytyczne myślenie i sprawności logiczne poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów, by przypomnieli sobie główne założenia filozofii Sokratesa i Platona.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu się na platformie i wyświetleniu e-materiału, odczytuje uczniom temat zajęć oraz cele, a następnie prosi, by na ich podstawie uczniowie sformułowali kryteria sukcesu.
2. Rozpoznanie przedwiedzy uczniów. Nauczyciel prowadzi rozmowę kierowaną na temat założeń filozofii Sokratesa i jej śladów w myśli Platona. Rozmowa ta uda się tylko wtedy, kiedy uczniowie wcześniej przypomnieli sobie główne założenia filozofii obu myślicieli. Uczestnicy zajęć powinni zapisać wnioski z rozmowy w formie notatki lub mapy myśli.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie przystępują do cichego czytania tekstu e-materiału. Indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują w zeszycie minimum pięć pytań do tekstu. Uwaga: każde z pytań musi rozpoczynać się od słowa „dlaczego”. Następnie zadają swoje pytania dowolnie wybranej osobie z klasy i odpowiadają na nie. Nauczyciel może wybrać jedno z pytań do zadania domowego.
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla materiał z sekcji „Schemat”, a następnie czyta polecenie: *Do każdego zagadnienia ujętego na schemacie przyporządkuj odpowiednie stwierdzenia.* Uczniowie wykonują zadanie w parach. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie w parach rozwiązują ćwiczenia 1–4 z e-materiału. Następnie sprawdzają wyniki na forum klasy. Nauczyciel udziela uczniom informacji zwrotnej.
4. Ćwiczenia 5 i 6 uczniowie rozwiązują indywidualnie. Po zakończonej pracy odczytują propozycje odpowiedzi na forum klasy. Nauczyciel omawia ich rozwiązania.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”, omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Ćwiczenia 7 i 8 z e-materiału.
2. Zastanów się, jakie obowiązki wobec swojego ucznia ma dobry nauczyciel, i napisz notatkę na ten temat, wykorzystując wiedzę o metodach stosowanych przez Sokratesa

wobec swoich uczniów.

Materiały pomocnicze:

- Krokiewicz A., *Zarys filozofii greckiej*, Warszawa 2000.
- Krońska I., *Sokrates*, Warszawa 1964.
- Paczkowski P., *Rozum i „serce” w etyce greckiej*, w: „SOFIA. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich”, 2001.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Schemat” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.